

הלכות שבת שיא־שיב

תפה

ואם אין מקצת עליו מגולין יש מתורין^{קכג} לתחוב כוש או סכין לתוך הצנן ולהוציאו בהם והעפר שעל גביו ננער מאליו ואף שבתחלת הגבהתו את הצנן מגביה גם העפר שעליו אין בכך כלום כיון שבשביל דבר המותר הוא ויש אוסרין^{קכד} לתחוב בעפר מפני שנראה כעושה גומא ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המקל^{קכה}.

אבל פירות המטוננים בקש או תבן המוקצים^{קכו} להסקה^{קכז} מותר לדברי הכל לתחוב כוש או סכין לתוך הפירות ולהוציאם^{קכח} שאין איסור גומא שייך אלא בעפר וכיוצא בו^{קכט} כמו שיתבאר בס' תק"ף^{קל} ואם ייחד הקש והתבן להמזין בהם הפירות יצאו מתורת מוקצה ומותרים בטלטול וכן הדין בעפר שיהדו לכך^{קלא} כמו שנתבאר^{קלב}:

מן וכל זה בטלטול בידיו ע"י דבר אחר אבל לטלטל המוקצה בגופו^{קלג} שלא בידיו מותר אפילו מטלטלו לצורך האיסור^{קלד} כגון קש שהוא מוקצה מפני שסתמו עומד להסקה^{קלה} ואם הוא נתון על המטה שלא לשכב עליו ובשבת הוא כא לשכב עליו^{קלז} מותר לנענע בגופו^{קלח} כדי שיהא צף ורך ונזה לשכב עליו^{קלט}.

ואם הגיה עליו מבעוד יום כר או סדין^{קלז} נעשה כמו שישב או שכב עליו מבעוד יום^{קמ} והרי זה מוכן לישיבה או לשכיבה ומעתה יש תורת כלי עליו^{קמא} ומותר לטלטלו בידיו וכן אם חשב עליו מבעוד יום לישב או לשכב עליו^{קמב} כמו שנתבאר בס' ש"ח^{קמג} בדבר שדרכו ג"כ לייחדו לישיבה או לשכיבה ואם הזמינו למאכל בהמה מבעוד יום מותר לטלטלו^{קמד} בכל ענין.

וכל זה במקומות שסתם קש עומד להסקה אבל במקומות שסתמו עומד למאכל בהמה או לשכיבה מותר לטלטלו בכל ענין^{קמה} כמו שנתבאר שם^{קמז}:

שי"ב הנצרך לנקיבו כמה מקנה בשבת ובו מ"ו סעיפים

א משום כבוד הבריות התירו לטלטל אבנים לקנה בהם בבית הכסא^א ואפילו אם נפנה על הגג^ב ויש מורה להעלותן עמו לגג^ג הרי זה מותר וכמה אבנים מותר

קלה רש"י קמא, א ר"ה הקש. ש"ע שם. ובהלעיל סי' שח סס"ג.
קלו רש"י ג, א ר"ה קש. קמא, א ר"ה הקש.
קלז משנה קמא, א. מור וש"ע שם. וראה לעיל סי' רנב ק"א סוף סק"ג.
קלח רש"י שם ר"ה הקש. מ"א סק"ה. וראה גם לעיל סי' רעו ק"א שם.
קלט משנה שם. מור וש"ע שם.
קמ רמב"ם פ"ב הכ"ב.
קמא רש"י שם ר"ה א.
קמב רא"ש פ"ד סי' ה, ר"ן (ג, א). רמ"א סוף ס"ה.
קמג ס"ג גבי חריות.
קמד משנה שם.
קמה מ"ו סק"ט ומ"א סי' שח סק"ג.
קמו סעיף כז.

סימן שי"ב

א רש"י מוכה לו, ב ר"ה מותר. ש"ע סי' א. וראה גם לעיל מהדורת סי' ג ס"ח. סידור התנחום בית הכסא ר"ה הקינה.
ב רב חמרא פא, ת"כ"ב. מור וש"ע שם.
ג רש"י שם ר"ה מזהו. ש"ע שם.

קכג מ"א סק"א, ממשמעות התוס' שם ר"ה מקצת וירושלמי כלאים סוף"ק. וראה הירוש' צ"צ י"ג, ג.
קכד מ"ט שם. הובא ב"י ר"ה פירות ומ"א שם מ"ו סק"א.
קכה ראה ספ"ד צ"צ שנה, ג.
קכו רבי אלעזר בן תדאי קכג, א ורש"י שם ר"ה פנה. מור וש"ע סי' ט.
קכז ראה רש"י קמא, א ר"ה הקש. מ"ו סק"ט. וראה לקמן ספ"ו. לעיל סי' רעו ק"א סק"ג (גבי תובטא סריא).
קכח ראה גם לעיל סי' רנב ס"ב ובק"א סק"ג.
קכט מ"ט שם. מ"ו סק"א.
קל סעיף ב.
קלא ב"י בסוף ספ"ו, שבלי הלק"ט סי' קכ בשם ר' בנימין. רמ"א סי' שח פל"ה. מ"ו סק"ט.
קלב סי' שח סעיף עו.
קלג ראה לעיל סי' רעו ספ"ו, שכ"ה אחורי ידיו ובין אצילי ידיו. ולעיל סי' שח ספ"ו, שכ"ה בתליו.
קלד ה"ר יונה הובא ברא"ש פ"ג סי' יז. מור וש"ע סי' ט"ח. וראה גם לעיל סי' רעו ק"א סק"ג וסי' שא ק"א ס"ג, ושכ"נע יונה חדש חילוק ה, וכמה פוסקים אין מוכרים בן, או שלא התירו בזה אלא במקום הפסד. וראה גם לעיל סי' רנב ס"ט. במומר. סי' רעו ס"ו במומר. סי' שא סל"ט. סי' שח ספ"ו.

להכניס לבית הכסא מי שיש לו מקום קבוע לבית הכסא דהיינו שלעולם נכנס למקום אחד לפנות שם¹¹ מותר להכניס שם אבנים כמלא הוד שאם ישתירו לו מהן ערבית יקנה בהן שחרית ואין כאן מלמול שלא לצורך ואף שאחרים נכנסים ג"כ לפנות במקום זה ויש לחוש שקנחו הם כמה שישתיר ממנו אין בכך כלום שנמצא שטלמול הוא לצורך אחרים ואין זה מלמול שלא לצורך דמה לי הוא מה לי אחר ואע"פ שהאחרים יכולין למרוח בעצמן להכניס להם אבנים מכל מקום כיון שאפשר שכל אבנים אלו שהוא מכניס יצטרכו לו בעצמו אם לא יקדימוהו אחרים לקנה כמה שישתירו ממנו בקינחו זה הרי זה מורה בשביל עצמו¹²:

ב אבל מי שאין לו מקום קבוע לבית הכסא¹³ שפעם הולך למקום זה ופעם למקום אחר¹⁴ מכניס עמו אבנים כשעוד ראשו של בוכנא¹⁵ שדכן בו בשמים ולא יותר לפי שאם ישתירו לו מהן ואח"כ ילך לפנות למקום אחר נמצא שטלמול בתחלה שלא לצורך¹⁶ ואם ניכר באבן שקנחו בו כבר פעם אחת מותר להכניסו¹⁷ אפילו הוא גדול הרבה או אפילו הן הרבה ממלוא הוד מותר ליטול כולן¹⁸ דכיון שקנחו בהן¹⁹ ורושם הקינחו ניכר בהן²⁰ הרי הן מוכנין ועומדין לכך ואין בהן משום מוקצה וכן אבנים שייחדן לקינחו מבעוד יום אע"פ שעדיין לא קינחו בהן מעולם מותר להכניסן לבית הכסא אפילו הן הרבה²¹ והוא שייחדן לכך לעולם אבל יהודי לשבת אחת אינו מעיל כמו שנתבאר בס"ר²² ור"ח²³:

ג מי שיש לו בית הכסא סמוך לביתו שאין שום אדם אחר נפנה לשם אסור לו להכניס לשם אבנים בשבת²⁴ אא"כ הן מוכנין ועומדים לכך מפני שהיה לו להזמין שם מאתמול שהרי מאתמול היה יודע שבוודאי יפנה שם בשבת כיון שאין שום אדם אחר נכנס לשם לפנות משא"כ כשגם אחרים²⁵ אפילו בני ביתו²⁶ נכנסים שם לפנות לא המריחוהו להזמין שם אבנים מבעוד יום על הספק כי שמוא למחר ימצא אחר נפנה שם ויצטרך לילך לפנות במקום אחר²⁷ וגם שמוא יקנחו הם כמה שזימין הוא²⁸:

ד יש אומרים²⁹ שלא התירו למלטל אבנים לקינחו אלא ברשות היחיד או פתות מד' אמות בכרמלית ויש אומרים³⁰ שמותר למלטלן אפילו ד' אמות בכרמלית ומכרמלית לרשות היחיד אם צריך לכך מפני שאיסור הכרמלית ג"כ אינה אלא מדברי סופרים

ד רבי נאי פא, א. מור ושול"ע שם.
ה מ"א סק"א.

ו רש"י שם ד"ה אם. ר"ן שם (לד, א) ד"ה אמר. מ"ז סק"א. מ"א שם. וראה לעיל מהר"ת שם שקנחו בהם בזה אור זה עד שיצא האחרון נקי, ושוב אסור לקנה יותר בשבת.

ז מ"א שם.
ח רבי נאי שם לפירוש התוס' שם ד"ה ואם בשם ר"ח. ר"ף שם (לד, א). רמב"ם פ"ו ה"ד. ר"ן שם ד"ה אמר. מור ושול"ע ס"א.

ט מ"א שם.
י ר"ף שם. רא"ש פ"ח ס' ב. מור ושול"ע שם. וראה תוס' שם בשם הרוש"ם.

יא מ"א שם.
יב רב ששת שם. רא"ש שם. מור ושול"ע שם.
יג תוס' שם ד"ה אמר. מור ושול"ע שם.

יד תוס' שם. רא"ש שם. שול"ע שם.

טו מ"א סק"ב. דלא כשלישי התבאר שם (לו, א) אות ב.

טז שלישי התבאר שם בסופו. הובא במ"א שם.

יז ספק ה.

יח ספק ג.

יט הנהות אשרי פ"ח ס' א, מדברי התוס' מוכח לו. ב ד"ה בשבת מ"א סק"א.

כ הנהות אשרי שם.

כא תוס' שם בסופו.

כב הנהות אשרי שם.

כג תוס' שם. וראה גם תוס' פא, ב מר"ה מהו.

כד רש"י מוכח לו, ב ד"ה מותר. הובא ב"י סוף הס"י. דעה הא' ברמ"א ס"א.

כה תוס' מוכח שם. הובא ב"י שם. דעה הב' ברמ"א שם.

הלכות שבת שיב

תפו

כמו איסור הטלטול והתירוהו ג"כ משום כבוד הבריות ולענין הלכה בדבריו סופרים הלך אחר המיקל¹⁰:

הן אם ירדו גשמים על האבנים ונמבעו אם רישומן ניכר מותר ליטול כדי לקנה ואין בזה משום סותר ולא משום מוחץ¹¹:

ז צרור שעלו בו עשבים מלכות הקרקע מותר לקנה בו¹² ואין הוששים שמא יתלשו ממנו עשבים¹³ לפי שאף אם יתלשו אין כאן איסור שרבר שאין מתכוין הוא¹⁴ ואף שגודלה העשבים הוא מלכות הקרקע אין בזה משום תולש ועוקר דבר מגידולו כמה שמגבירות מעל הקרקע¹⁵ לפי שאף כשהם כאויר הם נהנים וגדלים מריח לחלוחיות הקרקע¹⁶ ודברי הם כמחזירים עדיין בקרקע¹⁷ ואין בהגבהה זו שום איסור מן התורה אלא שמדברי סופרים אסור להגביהם¹⁸ משום שנראה כתולש¹⁹ כמו שיתבאר בסיומן של"ז²⁰ ומשום כבוד הבריות לא גזרו²¹:

ז לא יטלטל יגב אדמה לקנה בה מפני שאינה ראויה לקנינה לפי שהיא נפרכת²²:

ח אסור לקנה בהרס²³ אפילו בחול משום סכנה²⁴ שלא ינתק שיני הכרששתא²⁵ ואפילו אם היא חרס חלקה כגון מאוגני²⁶ כלים²⁷ שהם חלקים ואינם מקרעים את הכשר²⁸ אין לקנה בה בחול מפני שיש לחוש לכשפים²⁹ וכבר נתבאר בס' ג'³⁰ שבזמן הזה אין הוששים לכשפים אבל בשבת אם יש לפניו חרס חלקה³¹ וצרור יקנה בהרס³² אף בזמן שהיה בה חשש כשפים³³ מפני שיש תורת כלי עליה³⁴ שראויה לכסות בה פי הכלים³⁵ ולא יקנה בהצרור שהוא מוקצה שלא התירו לקנה בצרור ואבן אלא כשאין לו דבר אחר המותר בטלטול לקנה בו³⁶:

ט היו לפניו צרור ועשבים³⁷ מחזירים³⁸ ששיניהם הם מוקצים³⁹ יקנה בעשבים⁴⁰ בעודן בחיבורן ולא יזיזם בידיו⁴¹ ואל יקנה בצרור שיצטרך לטלטלו בידיו⁴² ואין איסור בקנינה העשבים משום משתמש כמחזיר שלא אסרו אלא באילן אבל לא ביוק⁴³ כמו

- כו כן משמע ממ"ש רמ"א סי' שא ס"ב ומ"א שם סק"ה דאיסור טלטול חמור כ"ו, שזהו כדעת רתום' שם.
- וראה לעיל סי' רנב קמ"א סק"ה וש"נ.
- כז רב יוסף פא, סמ"א לפירוש הר"ף שם (לד, א) והרמב"ם פכ"ו ה"ה. ש"ע סי' ב.
- כח ריש לקיש פא, כ. מור וש"ע סי' ט.
- כט מור וש"ע שם.
- ל רש"י שם ר"ה מותר. ש"ע שם.
- לא רש"י שם ר"ה מדרוש לקיש. מ"א סק"ג.
- לב ראה רש"י שם ר"ה חיוב. וראה הנהגות אשרי פ"ה סי' ב.
- לג תוס' שם ר"ה והנהגו.
- לד רש"י שם. תוס' שם ר"ה והנהגו. הנהגות אשרי שם פ"ה סי' ב.
- לו רש"י שם.
- לז סק"ה יב.
- לז מ"א שם. וראה גם רש"י שם.
- לב רב הירש פא, א ורש"י ר"ה אבל. מור וש"ע ס"ה.
- לט שאינה חלקה (לעיל מהר"ק סי' ג סמ"ז). מהר"ת שם פ"ה.
- מג (גמ' פא, ב. מור וש"ע שם.
- מא רש"י שם ר"ה משום סכנה. וראה גם לעיל מהר"ק סי' ג סמ"ז. מהר"ת שם ס"ה, ושם: או ינקב.

- מב = אוני.
- מג גמרא פב, א. ב"ח ר"ה אמור.
- מד רש"י שם ר"ה באוגני כלים.
- מה גמרא פא, ב. מור וש"ע סי' ג ס"א.
- מו מהר"ק שם.
- מז פרס פב, א ורש"י שם ר"ה באוגני. מור וש"ע ס"ה.
- מח רב הונא שם. כן פסקו מהר"ת סי' ג ס"ח.
- מז' והרמב"ם פכ"ו ה"ה, ורמ"א שם פ"ה סי' ב. מור וש"ע שם. אבל אם יש לפניו חתיכת חרס שאינה חלקה וצרור יקנה בצרור (לעיל מהר"ת סי' ג ס"ח).
- מט מ"א סק"ה מ"ב שם.
- נ גמרא פא, ב. רש"י שם פב, א ר"ה מקנה בהרס.
- נא מור וש"ע שם. וראה גם לעיל סי' שח סוף סכ"ב.
- נב וראה לעיל מהר"ת שם.
- נג גמרא פב, א.
- נד רש"י שם ר"ה ואינו (הא) בשם רבותיו.
- נה ראה רש"י שם ר"ה ואינו (הב). מ"א סק"ו. לקנן סי' שלו פ"ה.
- נו פולגתא דאמוראי שם, ופסק הרמב"ם פכ"ו ה"ה ורמ"א שם פ"ה סי' ב כמ"ד בעשבים. מור וש"ע ס"ג.
- נז רש"י שם. ש"ע שם.
- נח ראה רש"י שם.
- נט כ"י ר"ה צרור בשם רש"י שם. ש"ע שם.

הלכות שבת ש"ב

תפח

שיחבאר בס' שלי"ו¹⁰ כמה דברים אמורים בעשבים לחים אבל ביבשים אין מקנחין בהם מפני שהמקנה ברבר שהואר שולט בו שינוי התחנונות נישרות¹⁰⁰ ואף בזמן הזה שאין נזהרין מלקנח ברבר שהואר שולט בו כמו שנתבאר בס' ג'¹⁰⁰ אין מקנחים בעשבים יבשים מפני שהם חדים ומחתיכים את הבשר¹⁰¹ כמו שנתבאר שם¹⁰¹:

י אם אין לפניו אפילו צירור ואבן לקנח בהן¹⁰² יש מתירין¹⁰² לקנח אפילו באילן המחובר שבמקום כבוד הבריות לא גזרו על שימוש במחובר ואף אם צריך לקנח בעליו המחוברים בו הרי זה מותר ואין לחוש שמא יתלשו שדבר שאינו מתכוין הוא¹⁰³:

יא לא ימשמש בו בצרור של הקינות להחליקו שלא ישרט בבשר כדרך שהוא ממשמש בחול משום איסור כתישה אלא ימשמש בשינוי כלאחר יד¹⁰⁴:

יב היה צריך לנקביו ואינו יכול לפנות שרפאתו למשמש כפי הטבעת בצרור וכיוצא בו לא ימשמש בשבת כדרך שהוא ממשמש בחול¹⁰⁵ והיינו שאוחז הצרור בכל היר"ו וממשמש לפי שבמשמש הזה יש בו משום השרת נימין¹⁰⁶ ואף שאינו מתכוין לכך מכל מקום פסיק רישיה ולא ימות הוא שבוודאי משיך נימין במשמוש זה¹⁰⁷ (ולא הותר משמוש זה אלא מפני הסכנה שעמוד החוזר מביא את הארם לירי הדרוקן¹⁰⁸) לכן הצריכו לעשות ע"י שינוי כלאחר יד והיינו שאוחז הצרור בב' אצבעותיו וממשמש¹⁰⁹ בנחת¹¹⁰:

יג למשמש בברזא כפי הטבעת דינה כצדור שלא יאחזנה אלא בשתי אצבעותיו ואסור לצאת בברזא אפילו תחובה כולה בגוף¹¹¹ שכיון שמכניסה תדיר כדי לחזור ולהוציאה אינה בטלה אצל הגוף והרי זה כמוציא בפיו ובמרפיקו שאסור מדברי סופרים¹¹² אבל דבר הבלוע בגוף מותר לצאת בו כגון לבלוע מרגלית או זהב ולצאת בהן לרשות הרבים¹¹³:

יד אסור לפנות בשרה ניר¹¹⁴ בשבת¹¹⁵ גזרה משום השואת גומות¹¹⁶ כי שמא יטול צרור ממקום גבשושית לקנח בו ואח"כ ישליכנו למקום גומא והרי זה משהו את החרישה והוא תולדת חורש¹¹⁷ ואם היא שדה חבירו אף בחול אסור ליכנס בה מפני שדש נירו ומקלקל¹¹⁸:

מז אבנים גדולות שמצדדים אותן כמין מושב חלול ויושבים עליהם בשדות במקום

עג נגז' שם ורש"י ר"ה לסתכן, וראה גם לעיל ס' מג ס"ט.
עד רש"י שם ר"ה ומשני, מור ש"ע שם.
עה ב"י ר"ה היה בשם רבנו ירוחם נ"ב ח"ט (עמ, א), וראה גם לקמן ס' שבת מ"ה.
עו מור בשם תשכות מדר"מ מרומבורת (לבוט) ס' קמז, תשב"ץ ס' סב, ש"ע ס"ח.
עז מדר"מ מרומבורת שם, מ"א סק"ח.
עה מ"א שם.
עט שדה לאור חרישה ראשונה ועומר לריעה (רש"י).
פ רב רוטא פא, ב, מור ש"ע ס"ט.
פא מור ש"ע שם, וראה ערו"ז לעיל ס' שב ס"ד ת"ג.
פב נגז' שם ורש"י ר"ה שקול וד"ה תשרי, מ"א סק"ט, וראה לקמן ס' שני סכ"ד, שבקרקע הבית או החצר חייב משום בונה.
פג נגז' שם ורש"י ר"ה ורושא, ש"ע שם.

ס סעף ד.
סא נגז' ורש"י שם ר"ה לחין.
סב מדר"ק סוף ספ"ו וע"ל.
סג מור ש"ע ס' ה'.
סד סעף ז.
סה אלה זושא סק"ד.
סו לבוש ס"ג, אלה זומא שם.
סז לבוש שם.
סח רבא פא, א וכפודש ר"ה, שכתב הרא"ש פ"ה מוס"י.
א וזמר ונ"א סק"ז.
סט רש"י ר"ה למשמש, במינרא רבא שם, מור ש"ע ס"ז.
ע מור ש"ע שם.
עא רש"י שם, מור ש"ע שם.
עב תוס' שם ר"ה אמור, מ"א סק"ז.

הלכות שבת שיבשיג

תפמא

המויוחד לבית הכסא מותר לצרדן בשבת מפני שבנין עראי הוא שאינו עשוי להתקיים ובנין עראי אינו אסור אלא מדברי סופרים ומשום כבוד הבריות לא גזרו¹ ומכל מקום לעשות כמין אהל עם נג אסור אע"פ שהוא אהל עראי²:

שיגן מלמול דלת וחלון והמנעול בשבת וכו' כ"ה סעיפים:

א פקק החלון^א כגון לוח או שאר כל דבר שסותמין בו החלון^ב אפילו הוא דבר שאין עליו תורת כלי כללי וגם לא פקק בו מעולם בחול^ג וכו' לפקוק בו בתחלה בשבת אם חשב עליו^ד מבעוד יום לפקוק בו (בשבת או שחשב עליו שיהיה מוכן ועומד^ה להיות פקק לחלון אע"פ שלא חשב על השבת בפירושו^ו) הרי זה מותר שע"י מחשבה זו יודע עליו תורת כלי ותורת המלמול כשאר כל הכלים^ז (במ"ש בס"י ש"ח^ח שמחשבה מועלת בדבר שדרבו ליהדרו לכך ואם פקק בו פעם אחת מבעוד יום אף שלא חשב עליו לפקוק בו בשבת יודע עליו תורת כלי ע"י פקקה זו^ט כיון שהוא דבר שדרבו ליהדרו לכך כמ"ש שם^י).

ואפילו ארובה שבנג מותר לפקוק^{יא} בפקק המותר במלמול אע"פ שאינו קשור ותלוי שם מבעוד יום^{יב} ואין כוה משום עשיית אהל בשבת מפני שאינו עושה כוה אלא תוספות לאהל^{יג} ותוספה זו עראי היא^{יד} שאינה עשויה להתקיים הרבה שהיא עשויה להפתח תדיר^{יה} ותוספת אהל עראי מותרת ולא אסרו אלא לעשות כל האהל עראי כמ"ש בס"י שט"ו^{יז} לפיכך אם אין פקק זה עשוי להפתח תדיר אלא לעתים רחוקים אסור לפקק אפילו הוא חלון שבכותל^{יח} מפני שהוא כמוסיף בנין הקבוע בכותל^{יט}:

ב וקנה שהתקינו להיות נועל בו^כ שתוחבו בכותל אצל הדלת^{כא} אין צריך שיקשרנו בדלת מבעוד יום^{כב} שאף שלא היה קשור ותלוי שם מבעוד יום ותוחבו שם בשבת אין בו משום כונה בשבת הואיל ואינו מבטלו שם^{כג} אלא עשוי להוציאו ולהכניסו תדיר.

ומכל מקום דומה הוא קצת לבנין יותר מפקק החלון והאריובה^{כד} ולפיכך אף אם חשב

פד שולע ס"ג, ממנירא ררב נתמן ביצה לב, ב ורש"י שם
ד ר"ה אבנים ר"ה בנין עראי ור"ה והכא. וראה גם
לעיל ס"י רמב"ם ס"ג.
פה מ"א סק"י, מנג"ש שם ורש"י ר"ה דקא עבד.

סימן שיג

- א** משנה קכ"ב, ב מור ושולע ס"א.
- ב** מור ושולע שם.
- ג** רא"ש פ"ג ס"ה, ה' לדעת הר"י"ף שם (מנ"ג, ב), והרמב"ם פ"ג ס"ב ה"ל. דלא כרמב"ן לדעתו במלחמות שם (מנ"ג, ב).
- ד** משמעות הבי"י ר"ה פקק, לדעת הרא"ש שם, דלא כד"ן (מנ"ג, ב) ר"ה ומסתברא.
- ה** תוס' קכ"ג, א ר"ה בין רא"ש שם בדבור ר' אבא שם. מור ושולע שם.
- ו** עיין בת"ש ס"י שם (אצ"ל שם, ראה לעיל שם ס"ג).
- ז** רא"ש פ"ד ס"ה ח גבי חיות. וראה גם לעיל שם.
- ח** הדמ"ן במלחמות שם (מנ"ג, מנ"א) גבי חיות בישוב, והוא הדין לדין בחושב עדיף מישה ראה לעיל שם ס"ג וסכ"א.
- ט** סק"י ג.
- י** ר"ן שם.
- יא** סק"י נא.
- יב** רש"י קכ"ג, מנ"ג ר"ה להוסיף. קל"ב ב ר"ה פקק. תוס' קכ"ג, ב ר"ה הכל מ"א סק"א.
- יג** כ"י אבא קכו, רע"א. מור ושולע שם.
- יד** רש"י קכ"ג, ב. תוס' שם, מ"א שם.
- טו** תוס' שם, מ"א שם.
- טז** ראה רא"ש עירובין פ"ה סף סכ"ז.
- יז** ס"ב תש"ג.
- יח** עיין ד"א סק"ו, מרא"ש שם.
- יט** ראה לבוש ס"א, ואם יש לו צירים מותר בכל ענין, כדלקמן ס"י תרנו ס"ב.
- כ** ברייתא קכ"ג, א וברשב"ג, מור ושולע ס"א.
- כא** מ"א סק"ג, דלא כשילטי הגבורים שם (מנ"ג, ב) אות א, שכתב שבה ר"ת בתוס' קכ"ג, ב ר"ה וכו', מורה לרש"י שם ר"ה ה"ג, דלא משמע כן ברא"ש פ"ז ס"י וכתב: לאפקי מאיסור בנין כו'.
- כב** רשב"ג שם, מור ושולע שם.
- כג** ראה תוס' קכ"ג, א ר"ה והמנהג.
- כד** רא"ש שם ס"י ח בדעת הר"י"ף (מנ"ג, ב), כרבי יוחנן שם. מור ושולע שם.